

Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Vatandaşlık Bilincinin Gelişimindeki Rolü ve Önemi

Mehmet GÜNYEL^{1*}, Dilek MUTLU GÜNYEL²

¹Öğretmen/İncesu Şehit Abdullah Yüksel Ortaokulu/Aksaray

²Öğretmen/15 Temmuz Ortaokulu/Aksaray

*(gunyel.m68@hotmail.com)

(Received: 11 December 2024, Accepted: 29 December 2024)

(5th International Conference on Scientific and Academic Research ICSAR 2024, December 23-24, 2024)

ATIF/REFERENCE: GÜNYEL, M. & MUTLU GÜNYEL, D. (2024). Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Vatandaşlık Bilincinin Gelişimindeki Rolü ve Önemi. *International Journal of Advanced Natural Sciences and Engineering Researches*, 8(11), 906-915.

Özet – Cumhuriyetin erken dönemlerinden itibaren, eğitim ulus inşa sürecinin temel bir bileşeni olarak ele alınmış ve özellikle ilköğretime öncelik verilmiştir. Ancak, okul öncesi eğitime yönelik kayda değer gelişmeler 1960’lı yıllarda başlamış ve 1977 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nda okul öncesi eğitim biriminin kurulmasıyla bu süreç kurumsallaşmıştır. 1980’lerden itibaren anaokulu ve anasınıfı sayılarında önemli bir artış gözlenmiş, sonraki yıllarda okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması hükümet programları ve kalkınma planlarında stratejik bir hedef haline gelmiştir. 1994 sonrası geliştirilen eğitim programları, geleneksel konu merkezli yaklaşımdan uzaklaşarak, gelişim odaklı ve modern pedagojik ilkeleri benimseyen bir yapıya evrilmiştir. Bu süreç, 2002, 2006 ve 2013 yıllarında gerçekleştirilen güncellemelerle desteklenmiştir. Okul öncesi eğitim, bireylerin sosyal, duygusal, bilişsel ve toplumsal gelişimlerinin kritik bir aşamasını temsil etmektedir. Araştırmalar, bu dönemde vatandaşlık bilincinin kazandırılmasının bireylerin demokratik değerleri içselleştirmesi ve toplumsal sorumluluk bilinci geliştirmesi açısından büyük önem taşıdığını göstermektedir. Vatandaşlık eğitimi, bireylere hak ve sorumluluk bilinci kazandırmayı, toplumsal normlara uyum sağlamalarını ve demokratik süreçlere aktif katılımlarını desteklemeyi hedefler. Ancak Türkiye’de okul öncesi eğitim programlarında vatandaşlık eğitimi doğrudan yer almamakla birlikte, öğretmenlerin bu alana yönelik farkındalıkları ve ilgileri dikkat çekicidir. Öğretmenlerin film, animasyon, çocuk kitapları ve drama gibi uygulamaları öne çıkardığı, özellikle deneyimsel öğrenmenin önemine vurgu yaptıkları görülmektedir. Vatandaşlık eğitiminin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için müfredatın içerik ve yöntem bakımından zenginleştirilmesi, öğretmenlerin pedagojik yeterliliklerinin artırılması ve erken çocukluk döneminde demokratik değerlerin kazandırılmasını hedefleyen uygulamalara öncelik verilmesi gerekmektedir. Okul öncesi eğitimin bireylerin toplumsal yaşama hazırlanmasında ve demokratik bir toplumun aktif üyeleri olarak yetişmelerinde stratejik bir araç olarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler – Okul Öncesi Eğitim, Vatandaşlık, Vatandaşlık Eğitimi, Türkiye

I. GİRİŞ

Modern anlamda vatandaşlık kavramı, 1789 Fransız İhtilali ile şekillenmiş ve ulus devletlerin temelini atıldığı bu süreç, birey-devlet ilişkilerinde dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşümler, vatandaşlık

kavramına yeni boyutlar kazandırmış ve devletin uyruklarından ideolojik ve politik ihtiyaçlarına uygun vatandaşlar inşa etme sürecini beraberinde getirmiştir. Milliyetçilik akımı, modern ulus-devletlerin homojen bir ulusal kimlik yaratma çabalarını şekillendirirken, eğitim, bu kimliğin bireylere aktarılmasında temel bir araç olmuştur. Özellikle örgün ve zorunlu eğitim, ulusal kimlik bilincini aşılacak ve vatandaşlık değerlerini öğretmek amacıyla kullanılmıştır.

Eğitim, bireylerin sosyalleşmesi ve ulusal kimliği içselleştirmesi açısından kritik bir araç olarak işlev görmüştür. Modern ulus devletlerde, okullar yalnızca bilgi aktarımı yapan kurumlar değil, aynı zamanda devletin ideolojik aygıtları olarak kullanılmıştır. Okul kitapları ve öğretim programları, ulusal kimliğin inşasında ve vatandaşlık bilincinin kazandırılmasında önemli materyaller olarak öne çıkmıştır. Türkiye’de bu anlayış, Cumhuriyetin ilk yıllarında hız kazanmış; vatandaşlık derslerinin içeriği, Cumhuriyet ideolojisine uygun bir şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu süreçte eğitim, bireylerin milli kimliği benimsemesi ve ulusal değerlere bağlılık geliştirmesi amacıyla yapılandırılmıştır.

Eğitim sürecinin erken yaşlardan itibaren başlamasının, vatandaşlık bilinci oluşturmadaki önemi büyüktür. Okul öncesi eğitim, bireyin sosyal, duygusal, fiziksel ve bilişsel gelişiminin büyük ölçüde tamamlandığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde çocuklar, ulusal ve toplumsal değerlerle tanışarak vatandaşlık bilincinin temellerini atmaktadır. Araştırmalar, okul öncesi eğitimin bireylerin toplumsal katılımı, akademik başarıları ve mesleki hayatta başarılı olmaları üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir.

Avrupa ülkelerinde okul öncesi eğitime verilen önem, bu eğitimin toplum genelinde sosyal ve kültürel çıktıları iyileştirme potansiyelini ortaya koymaktadır. Türkiye’de de benzer şekilde okul öncesi eğitim, vatandaşlık eğitiminin başlangıç noktası olarak değerlendirilmekte ve Avrupa standartlarına ulaşmak amacıyla çeşitli projeler yürütülmektedir. Ancak, okullaşma oranları ve eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik daha fazla düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Elde edilen veriler, okul öncesi eğitimin vatandaşlık eğitiminin temellerini atmada önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, eğitim sisteminde erken yaşlardan itibaren vatandaşlık değerlerini kazandırmaya yönelik uygulamaların güçlendirilmesi gerekmektedir. Okul öncesi dönemde vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi için öğretim materyallerinin zenginleştirilmesi, pedagojik yaklaşımların güncellenmesi ve uluslararası standartlara uygun bir eğitim modelinin benimsenmesi önerilmektedir. Bu yaklaşım, ulusal kimliğin benimsenmesi ve vatandaşlık bilincinin toplum genelinde yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır.

II. VATANDAŞLIK KAVRAMI VE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

Vatandaşlık, en genel tanımıyla bir bireyin belirli bir devletle olan hak, görev ve sorumluluklarını belirleyen yasal bir statüdür [1]. Siyasal bir kimlik olarak vatandaşlık, 1789 Fransız Devrimi’nin ilkeleriyle modern anlamını kazanmış ve günümüze dek farklı boyutlar kazanarak evrilmiştir [2]. Vatandaşlık, bireyin bir devlete ait olma ve egemen güçler karşısında yasal haklarla korunma durumu olarak da ifade edilmektedir [3].

Günümüzde vatandaşlık, yerel sorunların ötesinde, çevre, yoksulluk, göç ve insan hakları gibi küresel meselelerle ilgilenme sorumluluğunu da kapsayan dünya vatandaşlığı kavramıyla genişlemiştir [3]-[4]. Dünya vatandaşlığı, bireylerin hem ülkesine hem de dünyaya karşı sorumluluklarını yerine getirerek küresel sorunlara duyarlı olmalarını ve çözüm için aktif katılım sağlamalarını gerektirir.

Demokrasilerde, bireylerin toplumsal yaşamda etkin bir şekilde yer alması temel amaçlardan biridir. Bu etkinlik, bireylerin sorgulayan ve deneyimleyerek öğrenen bireyler olarak yetiştirilmeleriyle mümkündür [5]. Okulların bu süreçteki rolü, bireyleri hayata hazırlayan planlı bir öğrenme süreci sunmaktır.

Vatandaşlık ve insan hakları açısından önemli bir dönüm noktası olan 1789 Fransız Devrimi, temsili demokrasiyi ve millet egemenliğini ortaya koyarak tüm dünyayı etkileyen sonuçlar doğurmuştur. Devrim, insanların doğuştan gelen ve vazgeçilemez haklarını savunan bir düşünceyi ön plana çıkarmıştır [6]. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın temel haklar ve özgürlükler evrensel bir

anlayışla güvence altına alınmıştır [7]. Bildiride ifade edilen haklar arasında eşitlik, mülkiyet hakları, düşünce ve vicdan özgürlüğü yer almaktadır [8]. Fransız Devrimi'nin benimsettiği vatandaşlık anlayışı, hem ulusal hem de evrensel değerleri barındırmaktadır. Vatandaşlık eğitimi, bireylerin hukuk normları ve toplumsal yaşamı düzenleyen değerleri özümsemesini, milli birlik ve beraberliği desteklemesini amaçlar. Bu eğitim, uzlaşma, hoşgörü, iç disiplin ve toplumsal iyilik düşüncesi gibi değerlere odaklanarak bireylerin vatandaşlık hak ve sorumluluklarını benimsemelerini sağlar [9]. Aynı zamanda bireylerin, yaşadıkları topluma ve kurumlara uyumlu şekilde hareket etme becerilerini geliştirmeyi hedefler. Vatandaşlık eğitimi, bireyin sorunlara duyarlı, sorumluluk sahibi ve demokratik bir toplumun aktif bireyi olmasına katkıda bulunur [10].

Vatandaşlık eğitimi, bireyin toplumsal yaşamda aktif bir rol almasını sağlayan bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasını hedefler. Demokratik toplumlarda, bu eğitimin sağladığı bilgi ve beceriler, bireylerin yaşam standartlarını yükseltirken, ülkelerin demokratik yapısını ve rekabet gücünü artırır. Avrupa Birliği de vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitiminin önemini vurgulayarak bu konuların tüm eğitim kademelerinde yer almasını önermektedir. Vatandaşlık eğitimi, bireylere hukuk, insan hakları ve devlet kurumları gibi temel konularda bilgi kazandırırken, eleştirel düşünme, karar alma ve toplumsal sorumluluk bilinci geliştirme amaçlarını içerir. Vatandaşlık eğitimi üç boyutta tanımlar: vatandaşlık hakkında bilgi verme, vatandaşlık yoluyla deneyimsel öğrenme ve vatandaşlık için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması. Bu eğitim, bireylerin aktif ve bilgili vatandaşlar olarak siyasal süreçlere katılımını artırarak sürdürülebilir bir demokrasi inşasına katkı sağlar [11].

Demokrasi, bireylerin etkin ve bilinçli katılımını gerektirir. Vatandaşlık eğitimi, bireylerin haklarını bilmesini ve kullanmasını, özgüvenlerini geliştirmesini ve ayrımcılık gibi toplumsal zorluklarla mücadele edebilmesini sağlar [12]. Bu eğitim, bireyin sadece ulusal kimliğini değil, aynı zamanda küresel bir vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını anlamasını destekler. Vatandaşlık eğitimi, farklı kültürler arasındaki ortak değerleri vurgulayarak hoşgörü ve çeşitlilik içinde birlik anlayışını teşvik eder. Bu bağlamda, eğitim programlarının toplumun farklılıklarını koruyacak şekilde geliştirilmesi önemlidir. Demokratik hak ve sorumluluklar, etnik ve ekonomik ayrım gözetmeksizin tüm bireyler için eşit olmalıdır. Bu eğitim yaklaşımı, toplumun çeşitliliğini ve farklı kültürel perspektifleri birleştirerek ortak değerlerin benimsenmesini amaçlar.

Vatandaşlık eğitimi, bireylerin demokratik hak ve sorumluluklarını anlamalarını, toplumla uyumlu bir şekilde hareket etmelerini ve küresel sorunlara duyarlı olmalarını sağlayan kritik bir süreçtir. Eğitim programlarının bu amaç doğrultusunda güncellenmesi, farklı kültürel değerleri bir arada barındıran demokratik bir toplum inşasına katkı sağlayacaktır. Etkili vatandaşlık eğitimi, bireylerin demokratik toplumlarda vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazanmalarını sağlayan önemli bir eğitim sürecidir. Bu süreç, bireylerin yalnızca demokratik değerlere bağlı bireyler olmalarını değil, aynı zamanda küresel ölçekte düşünebilme, elde edilen bilgileri bilişsel süreçlerle değerlendirme, siyasal ve toplumsal süreçlere aktif katılım sağlama ve demokratik değerleri benimseme gibi yeterlikleri geliştirmelerini amaçlar. Etkili vatandaşlık eğitiminin temel ilkeleri arasında genişleyen, kapsayan ve yaşam boyu devam eden bir süreç olma nitelikleri öne çıkmaktadır. Eğitim yalnızca okulla sınırlı kalmamalı, tüm bireylerin erişimine açık olmalı ve yaşam boyu devam eden bir süreç olarak bireyin demokratik becerilerinin sürekliliğini sağlamalıdır.

Bu bağlamda, etkili vatandaşlık eğitiminin planlı ve erken yaşlardan itibaren programlı bir şekilde gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Eğitim sürecinde vatandaşlık bilgisi, becerileri ve değerlerinin birbirleriyle ilişkilendirilerek bireylere kazandırılması gerekmektedir. Vatandaşlık eğitiminin yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp bireylerin beceri ve değerlerini geliştiren uygulamalı ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması gereklidir. Güncel toplumsal ve siyasal meselelerin sınıf ortamında ele alınması, uluslararası bağlamda karşılaştırmalar yapılması ve bireylerin bu süreçlere aktif katılım göstermesi etkili bir vatandaşlık eğitiminin olmazsa olmaz unsurlarıdır.

Vatandaşlık eğitiminde öğretmenlerin rolü de hayati bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin vatandaşlık bilgi, beceri ve değerleri açısından donanımlı olmaları, etkili pedagojik yöntemlere hâkim olmaları ve bu

becerileri öğrencilerine aktarmada yeterli olmaları gereklidir. Ayrıca, vatandaşlık eğitimi, bireylerin yalnızca okul içi etkinliklerle değil, aynı zamanda toplumsal hizmet projeleri ve okul dışı faaliyetlerle de desteklenmesi gereken bir süreçtir [12].

Etkili vatandaşlık eğitimi, bireylerin öz güvenini artırarak, eleştirel düşünme, iş birliği yapma ve demokratik katılım becerilerini geliştirmesine olanak sağlar. Bireylerin değişim için harekete geçme, toplumsal çatışmaları şiddete başvurmadan çözüme ve demokratik süreçlere aktif bir şekilde dahil olma yeterliklerini kazanması, bu eğitimin temel kazanımları arasında yer almaktadır. Demokrasi içinde etkin bir vatandaş, yalnızca başkalarının taleplerini yerine getiren bir birey değil, aynı zamanda kendi kendini yönetebilen bir aktör olarak tanımlanır. Bu bağlamda, etkili vatandaşlık eğitimi, bireylerin demokratik değerleri içselleştirmelerine, toplumsal süreçlere anlamlı bir katkı sağlamalarına ve sosyal değişimlere karşı duyarlı olmalarına önemli bir katkı sunar. Dolayısıyla, vatandaşlık eğitimi, bireylerin hem bireysel gelişimini hem de toplumsal istikrarı destekleyen kritik bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

III. TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN DÖNÜŞÜMÜ VE ÖNEMİ

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte eğitim, ulus inşa sürecinin temel bir unsuru olarak ele alınmış, özellikle okul, bireylerin sosyalizasyonu, ulusal kimlik inşası ve laik toplum oluşturma projelerinin merkezinde yer almıştır. Osmanlı döneminde 1913 yılında yapılan yasal düzenlemelerle anaokullarının açılması zorunlu hale getirilmiş, ancak bu okullar sıbyan mekteplerinin denetiminde faaliyet göstermiştir. Cumhuriyet döneminde ise okul öncesi eğitim daha sistematik bir yapıya kavuşmuş, 1952'de Anaokulu Yönetmeliği ve 1961'de çıkarılan 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile yasal çerçeve genişletilmiştir. 1973 yılında Milli Eğitim Temel Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle okul öncesi eğitim örgün eğitim kapsamına alınmış, 1981'de sistem revize edilerek bu kurumların sayısı artırılmıştır. 1992 yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Okul Öncesi Eğitim Müdürlüğü kurulmuş, böylece bu alandaki kurumsal yapı güçlendirilmiştir [13].

2004 yılında çıkarılan ve 2007 yılında güncellenen Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, okul öncesi eğitim kurumlarını anaokulu, ana sınıfı ve uygulamalı ana sınıfları olarak sınıflandırmıştır. Bu yönetmelik doğrultusunda devlet kurumlarında verilen okul öncesi eğitim ücretsizdir, ancak özel eğitim kurumlarında ücretli olarak sunulmaktadır. 2013 yılında güncellenen Okul Öncesi Eğitim Programı, motor, sosyo-duygusal, dilsel ve bilişsel gelişim alanlarını kapsayan sarmal bir yapıya sahiptir ve eklettik bir model benimsenmiştir. Program, çocukların gelişim özelliklerini merkeze alarak tasarlanmış, öğretmenlere rehberlik edecek etkinlik örnekleri ve aile eğitimine yönelik planlar sunulmuştur [14].

Türkiye'de okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması amacıyla 2009-2010 eğitim-öğretim yılında 5 yaşındaki çocuklar için pilot projeler başlatılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre, 2020-2021 döneminde okul öncesi eğitimin okullaşma oranı %48 seviyesindedir ve 2023 yılına kadar bu oranı %76'ya çıkarma hedefi bulunmaktadır. Ancak Türkiye, okullaşma oranları ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bakımından Avrupa Birliği ülkelerinin gerisinde kalmaktadır [15].

Vatandaşlık eğitimi perspektifinden bakıldığında, Türkiye'de okul öncesi eğitim programlarında vatandaşlık eğitimine yönelik açık bir vurgu bulunmamakla birlikte, sosyal bilgiler öğretimine ilişkin bazı kazanımlar dolaylı olarak sosyal ve duygusal gelişim alanlarında yer almaktadır [16]. Öte yandan, ABD'de sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitimi konularında erken çocukluk dönemine yönelik kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye'de ise bu alanda akademik bilgi henüz yeterince gelişmemiştir ve bu durum okul öncesi dönemde sosyal bilgiler eğitimi ile vatandaşlık eğitiminin entegrasyonuna yönelik çalışmalara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır [17].

Amerikan Sosyal Çalışmalar Konseyi, erken çocukluk müfredatında sosyal bilgiler eğitiminin önemine dikkat çekmiş ve bu alanın daha fazla araştırılması gerektiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde, erken çocukluk döneminde vatandaşlık eğitiminin uygulanabilirliğinin yeterince araştırılmadığını belirtmişlerdir. Türkiye'de vatandaşlık eğitimi konusunda geniş bir perspektif bulunmasına rağmen, bu eğitimin nasıl ve nereden başlayacağına ilişkin net bir yaklaşım henüz oluşmamıştır. Bu bağlamda, okul

öncesi öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi ve bu görüşlere dayalı bir yaklaşım geliştirilmesi, alandaki eksikliklerin giderilmesi açısından kritik önem taşımaktadır [18].

IV. TÜRKİYE’DE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ İLİŞKİSİ

Montessori, "Hayatın en önemli dönemi üniversite eğitimi değil, doğumdan altı yaşına kadar olan ilk dönemdir; çünkü insanın aklı, yani en büyük aracı, bu dönemde şekillenir" ifadesiyle, erken çocukluk eğitiminin bireylerin yaşamındaki kritik rolüne dikkat çekmektedir. Nobel ödüllü ekonomist Heckman, erken çocukluk eğitime yapılan kaliteli yatırımların yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de önemli geri dönüşler sağladığını vurgulamış ve her bir dolar yatırımın topluma 7 ila 8 dolar arasında getiri sağladığını belirtmiştir [19]. Türkiye’de bu dönüşümün yaklaşık 5 dolar olduğu bir raporda ifade edilmiştir [20]. Şimşek’e göre, erken yaşta kazanılan bilgi ve beceriler yalnızca bireyin ekonomik ve sosyal kazanımlarına katkıda bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda eğitimin dışsallık ilkesi bağlamında demokrasi ve kültürel değerlerin yerleşmesine aracılık ederek toplumsal yapıyı dönüştürme potansiyeline sahiptir [21]. Bu bağlamda, erken yaşta vatandaşlık bilinci ve demokratik değerlerin kazandırılması, bireylerin topluma aktif katılımını desteklemede önemli bir etkiye sahiptir.

Vatandaşlık eğitimi, bireylerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasını hedefleyen; statü, duygu ve uygulama boyutlarını içeren dinamik bir süreçtir [22]. Bu eğitimin bilişsel, sosyal ve duygusal yönleri birlikte ele alınmalı ve bireylerin yaşam boyu gelişen vatandaşlık rollerine uyum sağlamalarına olanak tanınmalıdır [23]. Ancak erken çocukluk döneminde vatandaşlık eğitimi, iki temel zorlukla karşılaşmaktadır: Birincisi, mevcut çalışmaların vatandaşlık eğitimini genellikle daha büyük yaş grupları üzerinden analiz etmesi, ikincisi ise yetişkinlerin önceden belirlenmiş vatandaşlık idealleriyle çocukların eğitimi üzerinde hakimiyet kurmasıdır (Gezer, 2020). Bu durum, Türkiye bağlamında vatandaşlık eğitiminin müfredat yapısı ve uygulanma biçiminde sürekli değişimlere neden olmuş ve belirli sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar arasında, vatandaşlık eğitiminin kavramlarının yetersiz öğretilmesi, dersin ayrı bir disiplin olarak mı yoksa diğer derslere entegre bir şekilde mi sunulması gerektiği gibi tartışmalar öne çıkmaktadır [21].

Okul öncesi eğitim, çocukların toplumsal ve bireysel gelişiminde kritik bir rol oynamakta ve iyi vatandaşlık bilincinin kazandırılması için ideal bir fırsat sunmaktadır [24]. Bu dönem, çocukların demokratik katılımı deneyimlemeleri ve vatandaşlık değerlerini içselleştirmeleri açısından önemlidir. Bu yaş grubunda verilen vatandaşlık eğitiminin, bireylerin gelecekte toplumsal rolleriyle uyumlu bir şekilde davranış geliştirmelerine olanak tanıdığı ifade etmiştir [25].

Okul öncesi vatandaşlık eğitimi üzerine yapılan araştırmalar, bu dönemin toplumsal katılım ve demokratik değerlerin gelişimi açısından kritik önem taşıdığını göstermektedir. Ardalan [26], erken çocukluk eğitiminin çocukların toplumsal sorumluluklarını anlamaları ve uygulamaları için bir mihenk taşı olduğunu belirtmiştir. Bu dönemde öğretmenlerin çocuklar ile toplum arasında bir köprü kurarak vatandaşlık bilincinin gelişimine katkıda bulunmaları gerektiğini de vurgulamıştır. Ayrıca çocukların erken yaşta aktif vatandaşlık deneyimleri yaşamalarının, toplumsal katılımlarını artırmak açısından önemli bir fırsat olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye’de vatandaşlık eğitimi, erken çocukluk dönemi bağlamında henüz yeterince sistematik bir temele oturtulamamıştır. Bu bağlamda, okul öncesi vatandaşlık eğitiminin kapsamı, içeriği ve öğretim yöntemlerine yönelik kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Öğretmenlerin bu süreçteki görüş ve deneyimlerinin analiz edilmesi, bu alanda yapılacak iyileştirmeler için kritik bir katkı sağlayacaktır. Erken çocukluk döneminde vatandaşlık eğitiminin toplumsal kalkınma ve demokratik değerlerin yerleşimi açısından önemi göz önüne alındığında, bu alandaki çalışmaların artırılması elzemdir.

Vatandaşlık eğitimi programları, tarihsel süreçte dersin adı, kapsamı, müfredatta yer aldığı sınıf düzeyleri ve ders saatlerinde çeşitli değişikliklere uğrayarak günümüze ulaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan toplumsal, kültürel ve siyasal dönüşümler, vatandaşlık eğitiminin devlet-vatandaş ilişkisinin güçlendirilmesi amacıyla Türk eğitim sistemine planlı bir şekilde dahil edilmesini sağlamıştır. İlk anayasa olan Kanun-i Esasi’nin 114. maddesi, ilkökul eğitiminin zorunlu

hale getirilmesini öngörerek, bireylerin toplumsallaşma süreçlerinde eğitimin oynadığı kritik role dikkat çekmiştir. Bu bağlamda yetişen çocukların, mevcut yönetimin değerlerini benimseyen ve bu değerlere uygun vatandaşlar olarak yetişmeleri temel hedef olarak belirlenmiştir [27].

23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte çocukların ekonomik hayatta üretici, ulusal savunmada asker ve geleceğin vatandaşı olarak görülmesini temel alan bir anlayış benimsenmiştir. Bu dönem, devletin eğitim kurumları aracılığıyla vatandaş yetiştirme projesini hayata geçirdiği önemli bir tarihsel eşiktir. Çocukları bilgilendirme ve bilinçlendirme amacıyla hazırlanan ilk kitaplardan biri olan Rehber-i İttihad, Müstecabizade İsmet tarafından kaleme alınmıştır. Bu süreçte modern devletin inşasında vatandaşlık olgusunun taşıdığı önem doğrultusunda, müfredatta millî değerlerin vurgulandığı dersler eklenmiştir. Örneğin, Malûmat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye ve Kanuniye adıyla vatandaşlık ve ahlak eğitimi içeren yeni bir ders müfredatta yer almıştır [27].

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte gerçekleştirilen köklü reformlarla eğitim, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak, milli kültürü geliştirmek ve Cumhuriyet değerlerini içselleştiren bir vatandaş profili oluşturmak gibi hedeflerle dönemin toplumsal dönüşüm projelerinin merkezine yerleştirilmiştir. Eğitimde milli birliği sağlama hedefiyle 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu, eğitim sisteminin sekülerleşmesini ve modernleşmesini desteklemiştir. Bu bağlamda, Malûmat-ı Vataniye gibi vatandaşlık dersleri Cumhuriyet'in erken dönemlerinde eğitim programlarında yer almaya devam etmiş; 1930 sonrasında ise bu dersler Vatanî Malûmat, Yurt Bilgisi ve Yurttaşlık Bilgisi adlarıyla müfredatta yer almıştır [27]-[28].

1970 yılında yurttaşlık dersleri müfredattan çıkarılarak Sosyal Bilgiler dersi içerisine entegre edilmiş; 1984 yılında ise bu ders yeniden Vatandaşlık Bilgileri adıyla müfredatta dahil edilmiştir. 1995 yılında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, dersin adı ve içeriğini Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi olarak değiştirerek, insan haklarıyla ilgili konuların müfredatta eklenmesini kararlaştırmıştır. Bu kapsamda, vatandaşlık ve insan hakları ile ilgili bilgi, beceri, tutum ve davranışların tüm öğretmenler ve dersler tarafından kazandırılmasını hedefleyen bir yaklaşım benimsenmiştir [29].

2006 yılında yapılan düzenlemelerle, vatandaşlık eğitimi konuları Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin içeriklerine yansıtılmıştır. Ancak 2010-2011 öğretim yılında, vatandaşlık eğitimi müfredatta tekrar ayrı bir ders olarak Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi adıyla yer almıştır. Bu ders, 2011-2012 eğitim öğretim yılında 8. sınıfta haftada bir saat zorunlu ders olarak uygulanmaya başlanmıştır. 2012 yılında zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılmasıyla birlikte dersin adı İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi olarak değiştirilmiş ve bu kez ilkokul 4. sınıf düzeyinde zorunlu bir ders haline getirilmiştir. Haftada iki saat olarak okutulan bu dersin amacı, öğrencilerin demokratik değerleri benimsemelerini sağlamak ve toplumsal yaşama aktif katılımlarını desteklemektir [30]-[31].

Okul öncesi eğitim, bireylerin toplumsal yaşama hazırlanmasında ve vatandaşlık bilincinin temelini atılmasında kritik bir dönemi temsil etmektedir. Montessori'nin "Hayatın en önemli dönemi, üniversite eğitimi değil, doğumdan altı yaşına kadar olan dönemdir; çünkü bu dönemde insan aklı ve yetenekleri şekillenir" ifadesi, bu yaş grubunda verilen eğitimin toplumsal yaşama entegrasyon ve iyi bir vatandaş olma açısından taşıdığı önemi vurgulamaktadır. Bu dönemde sağlanan eğitim, bireylerin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini şekillendirerek, onların demokratik bir toplumun etkin üyeleri olmalarını sağlayacak temel bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması açısından önemlidir.

Vatandaşlık eğitimi, bireylere hak ve sorumluluk bilincini kazandırmayı, toplumsal normlara uyum sağlamalarını ve demokratik süreçlere aktif katılım göstermelerini hedefler. Bu bağlamda, okul öncesi öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konusundaki bilgi ve algıları, bu eğitimin içeriği ve uygulanma yöntemleri açısından belirleyici bir role sahiptir. Ersoy [32] tarafından yapılan çalışmalar, öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi konusundaki yeterliliklerinin farklı düzeylerde olduğunu ve bu durumun vatandaşlık eğitimi uygulamalarında heterojen bir yapı oluşturduğunu göstermektedir. Türkiye'de okul öncesi öğretmenlerinin lisans eğitimlerinde vatandaşlık eğitimi ile ilgili derslerin sınırlı olması ve sosyal bilgiler

öğretimine yönelik müfredatın eksikliği, vatandaşlık eğitiminin etkin bir şekilde uygulanmasını güçleştiren faktörler arasında yer almaktadır [17].

ABD'deki uygulamalara bakıldığında, sosyal bilgiler eğitiminin okul öncesi müfredatın ayrılmaz bir parçası olarak yer aldığı ve vatandaşlık eğitiminin bu dönemde yapılandırıldığı görülmektedir [33]. Atkin [17], vatandaşlık eğitiminin ilköğretim öncesi dönemde başlatılmasının önemine dikkat çekerek, bu eğitimin, bireylerin toplumsal sorumluluk bilinci kazanmaları açısından şansa bırakılmaması gerektiğini belirtmiştir. Vatandaşlık eğitiminin erken yaşta başlaması, çocukların demokratik toplumların küçük ölçekli bir modeli olan sınıflarında sosyal normları, rollerini ve haklarını öğrenmelerine olanak tanır [25].

Öğretim yöntemleri açısından, hikâye anlatımı, drama, eğitici oyunlar ve somutlaştırma gibi tekniklerin vatandaşlık eğitimi bağlamında etkili olduğu görülmektedir [33]. Bu yöntemler, çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişim düzeylerine uygun olarak tasarlanmış etkinliklerle demokratik değerleri benimsemelerine olanak tanımaktadır. Örneğin, milli bayramlar gibi özel temaların çocuklarda kalıcı öğrenmeler sağladığını vurgulamış; benzer şekilde, çocuk kitaplarının vatandaşlık eğitimi için önemli bir materyal olduğunu ve çocukların farklı kültürleri öğrenmelerine ve önemli değerler kazanmalarına katkı sağladığını ifade etmiştir. Bu tür materyaller, çocukların toplumla ilgili bilgilerini genişleterek aktif vatandaşlık bilinci geliştirmelerine olanak tanır [34]-[35].

Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimine yükledikleri anlamlar, genellikle geleneksel vatandaşlık değerleriyle sınırlı kalmaktadır. Parker'ın geleneksel, ilerici ve gelişmiş vatandaşlık türleri üzerinden yaptığı değerlendirmede, okul öncesi öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine yaklaşımında, genellikle geleneksel değerler ve görev bilinci vurgulanmaktadır. Ancak, demokratik katılım ve sosyal sorumluluğun önceliklendirildiği ilerici ve gelişmiş vatandaşlık anlayışlarının bu süreçte daha fazla yer bulması gerekmektedir [36]. Aktif vatandaşlığın bireylerin topluma nitelikli katkılar sağlayabilmesi için çocukluk döneminden itibaren kazandırılması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, çocukların öğrenme süreçlerinde işbirliği ve katılımın teşvik edilmesi, demokratik bir toplumun temel değerlerinin içselleştirilmesini sağlayabilir [25].

Sonuç olarak, vatandaşlık eğitimi, tarihsel süreçte sosyal, kültürel ve siyasal ihtiyaçlara uygun olarak şekillenen dinamik bir yapıya sahiptir. Eğitim politikalarının dönemin toplumsal gereksinimlerine yanıt vermesi, vatandaşlık eğitiminin içerik, kapsam ve uygulamalarında değişikliklere yol açmıştır. Bu bağlamda vatandaşlık eğitimi, yalnızca bireysel gelişimi değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm ve demokratikleşme süreçlerini destekleyen bir araç olarak işlev görmüştür. Okul öncesi dönemde vatandaşlık eğitimi, bireylerin demokratik değerler ve toplumsal sorumluluk bilinci kazanmaları açısından stratejik bir önem taşımaktadır. Türkiye bağlamında, vatandaşlık eğitiminin erken çocukluk döneminde uygulanabilirliğini artırmak için öğretmen eğitiminde vatandaşlık ve sosyal bilgiler konularına daha fazla yer verilmesi gereklidir. Ayrıca, eğitimin içerik ve yöntemleri, çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak yeniden yapılandırılmalıdır. Bu süreçte kullanılan materyal ve yöntemlerin çeşitlendirilmesi, çocukların aktif öğrenme yoluyla vatandaşlık becerileri kazanmalarını destekleyecektir. Bu doğrultuda, erken çocukluk döneminde vatandaşlık eğitiminin uygulamaya geçirilmesi, yalnızca bireylerin değil, toplumun genel demokratik kültürünün gelişimine de katkı sağlayacaktır.

V. SONUÇLAR

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında okuryazarlık oranını artırma hedefi, ilköğretime öncelik verilmesine neden olmuş ve bu süreçte okul öncesi eğitime yönelik kapsamlı bir ilerleme kaydedilememiştir. Ancak, Türkiye'de okul öncesi eğitimin gelişimi, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren hız kazanmış ve 1977 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bir okul öncesi eğitim biriminin kurulmasıyla daha kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Bu dönemde, ana sınıflarının ilköğretimde açılmasına yönelik çalışmalar yoğunlaştırılmış, öğretmen yetiştirme faaliyetleri hızlandırılmış ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının artırılması desteklenmiştir. 1980'lerden itibaren ise anaokulları ve anasınıflarının sayısında kayda değer bir artış gerçekleşmiş, sonraki yıllarda okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması hükümet programları, kalkınma planları ve Milli Eğitim Bakanlığı kararlarında temel bir gündem maddesi haline gelmiştir.

1923-2016 yılları arasında, okul öncesi eğitimin Türkiye'deki kurumsallaşma ve yaygınlaşma oranları sürekli bir artış göstermiştir.

Bu kurumsallaşma süreci, aynı zamanda okul öncesi eğitim programlarının gelişimini de beraberinde getirmiştir. 1994 öncesi dönemde kullanılan programlar, geleneksel ve konu merkezli bir yaklaşımla hazırlanmışken, 1994 yılından itibaren gelişim odaklı ulusal programlar tercih edilmeye başlanmıştır. Programların uygulanması sırasında değişen ihtiyaçlar ve ulusal ile uluslararası araştırmaların sağladığı geri bildirimler doğrultusunda, 2002, 2006 ve 2013 yıllarında temel felsefesi korunarak programlarda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu güncellemeler, modern pedagojik yaklaşımlar çerçevesinde gerçekleştirilmiş ve eğitim ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde yeniden yapılandırılmıştır.

Bir ülkenin ekonomik kalkınması, sosyo-kültürel gelişimi ve toplumsal dönüşümü, eğitime yapılan yatırımlarla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, okul öncesi eğitim, gelecek hedefleri olan ülkeler için kritik bir öğretim süreci olarak değerlendirilmekte ve bu sürece yapılan yatırımın sürekli kılınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu çalışmada, okul öncesi eğitimin toplumsal dönüşümdeki rolü ve bu bağlamda vatandaşlık eğitiminin Türkiye'deki anaokullarında uygulanabilirliği, okul öncesi öğretmenlerinin bakış açısıyla ele alınmıştır.

Bu çalışmada vatandaşlık eğitiminin tarihsel gelişimi, ulusal kimlik inşasındaki işlevi ve erken çocukluk dönemindeki uygulanabilirliği ele alınmıştır. Vatandaşlık eğitimi, bireylere hak, görev ve sorumluluk bilinci kazandırarak toplumsal uyumu ve demokratik katılımı teşvik eden önemli bir süreçtir. Bu bağlamda, bireylerin toplumsal kimliklerini ve demokratik değerlerini geliştirmesi, erken çocukluk döneminde kazanılan temel bilgi ve becerilere dayanmaktadır. Okul öncesi dönem, bireylerin sosyal, duygusal, bilişsel ve etik gelişimlerinin şekillendiği kritik bir süreç olarak, vatandaşlık eğitiminin temelini atılması için eşsiz bir fırsat sunmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, okul öncesi öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konusunda yoğun bir ilgi ve farkındalık taşıdığı, bu eğitimi erken yaşlardan itibaren çocuklara kazandırmanın önemini vurguladıkları saptanmıştır. Öğretmenler, vatandaşlık eğitiminin aktarımında film, animasyon, çocuk kitapları ve drama gibi farklı öğretim yöntemlerine ağırlık vermekte, ancak özellikle deneyimsel öğrenme yaklaşımının gerekliliğini ifade etmektedir. Bu durum, vatandaşlık eğitimi içeriğinin, öğretmenlerin vatandaşlık kavramına yükledikleri anlamlarla şekillendiğini göstermektedir.

Araştırma sonuçları, Türkiye'de okul öncesi eğitimin kurumsallaşma ve yaygınlaşma bağlamında önemli bir ivme kazandığını, ancak vatandaşlık eğitiminin bu dönemde sistematik bir şekilde müfredata entegre edilemediğini ortaya koymaktadır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren okul öncesi eğitim kurumlarının sayısında ve niteliğinde artış sağlanmış; 1994 sonrası eğitim programları gelişim odaklı ve modern pedagojik yaklaşımlarla güncellenmiştir. Bununla birlikte, vatandaşlık eğitime yönelik uygulamaların sınırlı kalması, bu alandaki potansiyelin yeterince değerlendirilemediğini göstermektedir.

Çalışma, vatandaşlık eğitiminin erken çocukluk döneminde etkili bir şekilde uygulanabilmesi için, öğretmenlerin pedagojik bilgi ve becerilerinin güçlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi içeriklerini, film, animasyon, çocuk kitapları ve drama gibi araçlarla desteklemeleri gerektiği, deneyimsel öğrenme yöntemlerine ağırlık verilmesinin ise öğrencilerin vatandaşlık değerlerini içselleştirmelerini kolaylaştıracağı ifade edilmektedir. Vatandaşlık eğitiminin içeriğinin, öğretmenlerin bu kavrama yüklediği anlamlarla şekillenmesi, bu sürecin planlı bir şekilde yönetilmesini gerekli kılmaktadır.

Sonuç olarak, vatandaşlık eğitiminin erken çocukluk dönemine entegre edilmesi, bireylerin demokratik değerlere erken yaşlardan itibaren aşinalık kazanmasını sağlayarak toplumsal katılım ve sorumluluk bilincini artıracaktır. Türkiye bağlamında, vatandaşlık eğitiminin okul öncesi müfredata dahil edilmesine yönelik kapsamlı bir stratejik planlama gereklidir. Bu kapsamda, öğretmen eğitimi müfredatına sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitimi içeriklerinin dahil edilmesi, pedagojik yaklaşımların güncellenmesi ve uluslararası standartlara uygun bir eğitim modeli benimsenmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, okul öncesi dönemde vatandaşlık eğitiminin uygulanması, yalnızca bireylerin kişisel gelişimine değil, aynı

zamanda toplumsal demokratik kültürün güçlendirilmesine de önemli katkılar sağlayacaktır. Okul öncesi dönemi, çocukların temel bilgi ve becerilerinin şekillendiği, sosyal kuralları ve toplumsal değerleri öğrenmeye başladığı kritik bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, çocukların gelecekte iyi birer vatandaş olmaları için ihtiyaç duyacakları bilgi ve becerilerin temelleri, bu dönemde atılmalıdır. Toplumsal yaşama uyum sağlama, sosyal sorumluluk geliştirme ve temel hak ve özgürlükler gibi kavramların benimsenmesi, bu dönemde verilen eğitimle ilişkilidir. Dolayısıyla, okul öncesi eğitim dönemi, çocukları gelecekteki toplumsal rollerine hazırlamak için etkili bir şekilde değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- [1] Aybay, R. (2008) Vatandaşlık Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul..
- [2] Tezgel, R.; (2008) Yeni İlköğretim Programlarında İnsan Hakları Vatandaşlık ve Kentlilik Eğitimi, Araştırma Yayınları, Ankara..
- [3] Yılmaz, D (2000), Vatandaşlık Bilgisi, Çizgi Kitabevi, Konya.
- [4] Kronfli, M.; (2011) Educating for Global Citizenship and an Exploration of Two Curricular Methods, MA Thesis, Ontario Institute for Studies in Education, University of Toronto.
- [5] Heater, D.; (1999) What is Citizenship? Polity Press, Cambridge.
- [6] Akıllıoğlu, T.; (1993) Temel haklar ve özgürlükler, A.Ü.S.B.F. Yayınları, Ankara
- [7] Kapani, M.; (1987) İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- [8] Giritli, İ.; Güngör, H. A.; (2002) Günümüzde İnsan Hakları, Der Yayınları, İstanbul.
- [9] Akbaş, O.; (2008) Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış, Değerler Eğitimi Dergisi, 16 6, 9-27.
- [10] Köksal, H.; (2007) İlkçağda Vatandaşlık Eğitimi Olarak Tarih Öğretimi, Kastamonu Eğitim Dergisi, 15(1), 271- 278.
- [11] Kerr, D.;(1999) Citizenship Education: An International Comparison, International Review of Curriculum and Assessment Frameworks Paper 4, QCA, London..
- [12] Çelik, H.;(2009) Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceğe İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul .
- [13] EACEA (2009). Türk eğitim sisteminin örgütlenmesi. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/TR_TR.pdf
- [14] MEB, (2013). 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı. Milli Eğitim 27 Basımevi, Ankara.
- [15] OECD (2009). Education at a glance 2009: OECD indicators <http://www.oecd.org/dataoecd/41/25/43636332.pdf>
- [16] Çetingöz, D. (2017). Project approach education on social environment in preschool period. Mediterranean Journal of Humanities, 7(2), 109-123.
- [17] Atkın, K. (2017). Development of the historical thinking skills of children with museum education in pre-school period. Mersin University Journal of the Faculty of Education, 13(2), 465-486. Doi: 10.17860/mersinefd.336734
- [18] NCSS (2019). Early childhood in the social studies context. <https://www.socialstudies.org/positionstatements/early-childhood-social-studies-context>
- [19] Suskind, D. (2018). Otuz milyon kelime (Çev: E. Eret & B. Satılmış). Ankara: Buzdağı.
- [20] TUSIAD (2005). “Doğru Başlangıç: Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim” [https://tusiad.org/tr/yayinlar/ raporlar/item/333-dogru-baslangic-turkiyede-okul-oncesi-egitim](https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/333-dogru-baslangic-turkiyede-okul-oncesi-egitim)
- [21] Şimşek, A. (2001). Eğitimin dışsallıklarının dikkat çeken olguları. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 26(26), 239-256.
- [22] Osler, A., & Starkey, H. (2005) Changing citizenship: Democracy and inclusion in education. (Open University Press).
- [23] Osborne, K. (1991). Teaching for democratic citizenship. Toronto: Our Schools/Our Selves Education Foundation.
- [24] Erickson, J. D., & Thompson, W. C. (2019). Preschool as a wellspring for democracy: Endorsing traits of reasonableness in early childhood education. Democracy and Education, 27(1), 1.
- [25] Harris, K. I. (2015). Social Studies investigations for young citizens: Passports to inquiry, community, and partnerships. Social Studies Research & Practice (Board of Trustees of the University of Alabama), 10(3).
- [26] Ardalan, G. (2017). Spreading happiness: A preschool classroom in Washington, DC, investigates citizenship and makes a statement-“Be Happy!”. YC Young Children, 72(2), 64-71.
- [27] Üstel, F. (2004), Makbul Vatandaşın Peşinde, İletişim Yayınları, İstanbul.
- [28] Caymaz, B.;(2007) Türkiye’de Vatandaşlık: Resmi İdeoloji ve Yansımaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- [29] MEB.(1995). Okul Öncesi Eğitim Programı (Kreş, Anaokulu, Anasınıfı). Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- [30] Baysal, Z.; N. T., Özlem & Araç,E; (2018) Türkiye ve Almanya-Hamburg Hayat Bilgisi Dersinin Karşılaştırılması: Genel Bir Bakış, Kuramsal Eğitimbilim 11. 117-134.
- [31] MEB (2011). Çocuk Gelişimi ve Eğitimim Erken Çocukluk Eğitiminde Temel İlkeler, 141EO0039, 14-16 s., Ankara.
- [32] Ersoy, A. F. (2016). Social studies teachers’ and students’ perception of the citizenship and democracy education course. Inonu University Journal of the Faculty of Education, 17(3), 67-83. Doi: 10.17679/iuefd.17345163

- [33] Atkin, K., & Dilek, G. (2014). History teaching in pre-school history/social studies curricula: Example of U.S. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 5(16), 36-56.
- [34] Melendez, L. (2015). Using children's books as a social studies curriculum strategy. *YC Young Children*, 70(3), 48-53.
- [35] Serriere, S. C. (2019). Social studies in the early years: Children engaging as citizens through the social sciences. *The Wiley Handbook of Early Childhood Care and Education*, 377-399.
- [36] Parker, Walter C. (1996). "Advanced" ideas about democracy: Toward a pluralistic conception of citizen education." *Teachers College Record*, 98(1), 05-25.